

Кучер О.А.

УДК 37.022 (046.14)

МЕТОДИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ ПРОФИЛЬНЫХ ОБЩЕСТВЕННО-ГУМАНИТАРНЫХ КЛАССОВ СРЕДСТВАМИ ПРЕПОДАВАНИЯ ОБЩЕСТВОВЕДЧЕСКИХ ВАРИАТИВНЫХ ПРЕДМЕТОВ

***Аннотация.** Статья посвящена проблеме эффективного формирования гражданской компетентности старшеклассников общественно-гуманитарного профиля обучения средствами вариативных обществоведческих предметов возможно благодаря созданию оптимальных методических условий. Такими условиями, по мнению автора, являются: организация комплексной компетенизации и профилизации общественно-гуманитарного образования, применение интегративности при разработке содержания вариативного профильного предмета, использование практико-ориентированного метода обучения и рефлексии как педагогических приемов.*

***Ключевые слова:** методические условия формирования гражданской компетентности, общественно-гуманитарный профиль обучения, вариативные предметы, интегративность, практикум, рефлексия*

***Анотація.** Стаття присвячена до ефективного формування громадянської компетентності старшокласників суспільно-гуманітарного профілю навчання засобами варіативних суспільствознавчих предметів можливе завдяки створенню оптимальних методичних умов. Такими, із міркувань автора, є: організація поєднання компетенизації та профілізації суспільно-гуманітарної освіти, укладання змісту варіативного профільного предмету на ґрунті інтегративності навчального матеріалу, застосування практико-зорієнтованого методу навчання та рефлексії як педагогічних прийомів.*

***Ключові слова:** методичні умови формування громадянської компетентності, суспільно-гуманітарний профіль навчання, варіативні суспільствознавчі предмети, інтегративність, практикум, рефлексія*

***Summary.** The article is devoted to the efficient formation of senior pupil civic competence of specialized public and humanitarian schools through teaching elective social science subjects. This is a new requirement for the national education system. Such a strategy is concerned with finding the best means of educational activities, which should form civil competence of students. The effective formation of civic competence of senior students is also possible through the creation of optimal conditions for teaching.*

According to the author, such conditions can be the following: 1) organization of complex combinations of competence and specialization of public and humanitarian education, application of an effective career guidance and training of future professionals in the social and public sphere; 2) integration of variable social and humanitarian subject to ensure optimal formation of all the components of civic competence; 3) application of practice-oriented methods and teaching aids in the formation of civic competence of senior pupils; 4) the use of reflection as a pedagogical method in teaching elective social science subjects in order to encourage further civic self-determination, self-development, and optimism.

***Key words:** civil competence, specialized public and humanitarian school, variable social science subjects, methodological conditions of forming civil competence, integrity, workshop, reflection.*

Актуальність теми. Наявною проблемою розвитку пострадянської України є становлення громадянського суспільства і правової держави. Це зумовило нові вимоги до вітчизняної системи освіти: формувати свідомого громадянина, який здатний ефективно брати участь у демократичних процесах. Така стратегія пов'язана з пошуком оптимального засобу освітньої дій, якою має стати формування громадянської компетентності учнів(далі – ФГКС). Наше дослідження націлене на доведення твердження, що ФГКС профільних класів засобами варіативних суспільствознавчих предметів є актуальним та потребує особливої освітньої уваги. Перш за все, такої уваги потребує створення комплексу оптимальних методичних умов ФГКС, що у педагогіці це є одним з провідних завдань дидактики поряд з розробкою досконалої організації процесу навчання, базованого на використанні нових методів та технологій навчання.

Аналіз досліджень і публікацій. Щодо висвітлення основних питань, аналізованих автором, слід зазначити, що у науковій літературі є широке коло досліджень і публікацій з означеної проблеми. Загальні положення компетентнісного підходу в громадянській освіті більш ґрунтовно розглядані Р.Арцішевським, П.Вербицькою, Г.Егоровим, Л.Каліновською, Т. Ладиченко, Т. Баккою, В.Маленковим, А.Нікітіним, О.Овчарук, О.Пометун, С. Позняк, М. Рагозіним, І.Тараненко, К.Чорною та іншими. Актуальним методологічним та методичним підґрунтям пошуку оптимальних педагогічних умов формування громадянської компетентності старшокласників профільних класів суспільно-гуманітарного напрямку навчання ми вважаємо міркування Ю. Бабанського, Р. Даля, В. Зікратової, Т.Ладиченко, Г. Мюнклера, Ю.Подлесної, О.Пометун, Т. Ремех, Е.Слабунової, Т. Смагіної та інших.

Слід зазначити, що в науковій літературі дещо меншою мірою висвітлені питання, пов'язані з розглядом особливостей формування громадянської компетентності у старшокласників профільних класів суспільно-гуманітарного напрямку навчання засобами викладання варіативних предметів. Зокрема, це проблема створення методичних умов для використання потенціалу змісту існуючих варіативних предметів у зазначеному процесі формування громадянської компетентності у старшокласників профільних класів суспільно-гуманітарного напрямку навчання.

Постановка проблеми. З визначення мети та завдань нашого дослідження ми спираємося на міркування, що загальні методичні умови будь-якого освітнього процесу складаються під впливом соціального замовлення, викликів часу. Важливо також враховувати стан загальнонаукових досліджень,

**МЕТОДИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
СТАРШЕКЛАССНИКОВ ПРОФИЛЬНЫХ ОБЩЕСТВЕННО-ГУМАНИТАРНЫХ КЛАССОВ СРЕДСТВАМИ
ПРЕПОДАВАНИЯ ОБЩЕСТВОВЕДЧЕСКИХ ВАРИАТИВНЫХ ПРЕДМЕТОВ**

зокрема, у ділянці психології, філософії, соціології, змісту окремих навчальних предметів тощо; сучасну практику педагогічного процесу. Але специфічні методичні умови, які формуються на ґрунті загальних, мають відповідати потребам конкретного педагогічного процесу.

Тому **мету** ми бачимо у теоретичному обґрунтуванні методичних засад формування громадянської компетентності старшокласників профільних класів засобами варіативних суспільствознавчих предметів. Відповідно до мети ми визначатиме **завдання**. По-перше, визначити та, по-друге, теоретично обґрунтувати методичні умови для оптимального використання потенціалу змісту і методики навчання варіативних суспільствознавчих предметів у формуванні громадянської компетентності старшокласників профільних класів.

Викладення змісту статті доцільно почати з характеристики головної, на наш погляд, методичної умови ФГКС суспільно-гуманітарного профілю навчання. Це є комплексне застосування переваг компетенізації та профілізації суспільно-гуманітарної освіти. Організація навчального виховного процесу на такому ґрунті забезпечує ефективну компетентнісну фахову підготовку майбутніх працівників суспільно-гуманітарної сфери діяльності. Така умова змісту відображає зміну парадигми сучасної освіти в цілому та концептуальну значущість нового змісту у нашому дослідженні зокрема[2; 4].

У вітчизняні науці та практиці компетенізація та профілізація освіти стають фундаментальними напрямками педагогіки. Слід зазначити, що компетенізація та профілізація розглядаються у більшості досліджень окремо. Альтернативною є точка зору, яку ми цілком поділяємо, про системну цілісність компетенізації та профілізації в освіті. Вважаємо, що синтез профілізації та компетенізації у реформуванні освіти створює оптимальні умови для формування ключової громадянської компетентності, базової до подальшої фахової освіти та важливої в структурі особистості випускників школи.

Наступна методична умова ефективного формування громадянської компетентності старшокласників суспільно-гуманітарного профілю навчання – інтегративність змісту навчальних варіативних предметів. На наш погляд, інтегративність органічно пов'язана з процесом профілізації, оптимізує змістовний потенціал профільної суспільно-гуманітарної освіти.

Зазначимо, що більшість науковців розглядають інтегративність як міжпредметність – засіб реалізації певної педагогічної мети через потенціал змісту різних навчальних предметів. Ми запропонували дещо інший аспект інтегративного підходу у навчанні: *цілеспрямоване системне об'єднання певних компонентів у педагогічну модель для цільового призначення. А саме – створення оптимальної навчальної моделі формування ГКС на ґрунті інтеграції потенціалу змісту та методик вже існуючих та затверджених МОНУ молодьспорт варіативних суспільствознавчих предметів*. Під оптимальною навчальною моделлю ми розумітимемо таку, яка відповідає реальним освітнім умовам для здійснення поставлених завдань, зокрема – ФГКС. В розділі Концепції профільної освіти (2009 р.) про умови реалізації профільного навчання вказано, що вирішальним є реалізація комплексного розв'язання фінансових, кадрових, навчально-методичних, нормативно-правових та інших питань[5; 8].

Створення такої методичної умови як інтегративність, з нашого досвіду, має відбуватися у два послідовних кроки. Першим є визначення з характеристики наявних суспільствознавчих профільних варіативних предметів; також є аналіз можливості використати ефективно потенціал і методику їх викладання з метою ФГКС у сучасних освітніх умовах. Далі можливо скласти оптимальну модель формування всіх компонентів ГКС засобами інтеграції суспільствознавчих профільних варіативних предметів.

Окреслення таких методичних умов як комплексне застосування переваг компетенізації з профілізацією суспільно-гуманітарної освіти та інтегрованість змісту варіативного суспільствознавчого курсу для ФГКС обумовлює, на наш погляд, логічне запитання: «Яким чином реалізовувати означені умови? Чи потребує ФГКС особливих засобів, методів навчання?». Вважаємо, що відповіддю на це запитання може стати ефективна, ґрунтовна та комплексна організація практичної діяльності учнів на уроках. Застосування саме практико-зорієнтованих методів і засобів навчання старшокласників сприятиме формуванню діяльнісного та рефлексивного компонентів громадянської компетентності старшокласників. Практикум – форма організації навчального процесу, під час якої діяльність школярів спрямовується на вирішення практичних наукових завдань на основі раніше вивченого теоретичного матеріалу та сформованих умінь. Видова різноманітність практичних занять дозволяє використовувати їх у всіх класах, комбінуючи їх з іншими формами навчальних занять[1; 6; 7].

Ми пропонуємо використовувати урок – практикум як підсумковий, з узагальнення та систематизації, а також контролю і корекції набутих знань, умінь навичок для кожного розділу варіативного предмету.

Загальна структура уроку-практикуму є класичною, але має специфіку. Типовим є: повідомлення теми, мети і завдань практикуму; актуалізація опорних знань і вмінь учнів; мотивація навчальної діяльності учнів. Специфіка у наступному: ознайомлення учнів з інструкцією; підбір практичних дидактичних матеріалів, засобів навчання та обладнання; виконання роботи учнями під керівництвом вчителя; складання звіту; обговорення і теоретична інтерпретація отриманих результатів роботи (рефлексія).

Окремо звертаємо увагу на рефлексію, яка, з нашого погляду, є важливою методичною умовою у процесі ФГКС. Як науковий феномен рефлексія є предметом комплексу споріднених наук: психології, педагогіки, етики, що зрозуміло, поширене коло його вивчення та можливості застосування на практиці. Рефлексія дозволяє ефективно підбити підсумки діяльності, провести самоаналіз. Це дозволяє зафіксувати досягнутий результат і оцінити свою роботу та планувати стратегію та тактику наступної діяльності[3;4].

Отже, для ефективного процесу ФГКС профільних суспільно-гуманітарних класів засобами викладання суспільствознавчих варіативних предметів нами визначені наступні методичні умови:

- організація комплексного поєднання можливостей компетентізації та профілізації суспільно-гуманітарної освіти, що забезпечує ефективну профорієнтацію та дофахову підготовку майбутніх спеціалістів у соціально-громадській сфері;
- укладання навчального змісту варіативного суспільно-гуманітарного предмета на інтегративній основі з метою оптимального забезпечення формування всіх компонентів громадянської компетентності;
- застосування практико-зорієнтованих методів і засобів навчання у процесі формування громадянської компетентності старшокласників;
- застосування рефлексії як педагогічного прийому у процесі викладання варіативних суспільствознавчих предметів з метою стимулювання подальшого громадянського самовизначення, саморозвитку, оптимізму.

Подальшими науковими розвідками у зазначеній проблематиці ми бачимо більш чітко визначення принципів відбору змісту варіативних суспільно-гуманітарних предметів. Необхідним є розробка методичних матеріалів з системного ФГКС не лише класів суспільно-гуманітарного, а й інших профілів навчання.

Джерела та література:

1. Бібік Н. М. Проблема профільного навчання в педагогічній теорії і практиці / Н. М. Бібік // Зб. наук. праць за матеріалами методолог. семінару АПН України. К.: Пед.преса, 2006. – С. 23–29.
2. Вікова та педагогічна психологія : Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
3. Громадянська освіта : теорія і методика навчання. – К., Вид-во ЕТНА-1, 2008. – 174 с.
4. Концепція профільного навчання у старшій школі (нова редакція відповідно Наказу МОН України № 854 від 11.09.2009 р. Про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://shkola.ostriv.in.ua/publication /code-2e0f99677274c](http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-2e0f99677274c). – Назва з титул. екрану.
5. Ладиченко Т. В. Методичні рекомендації щодо вивчення курсу «Людина і світ» [Текст] / Т. В. Ладиченко. – Харків : «Основи», 2005 – 86 с.
6. Пометун О. І. Методика навчання історії в школі [Текст] / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – К. : Генеза, 2006. – 328 с.

Мальцева Т.Ю.

УДК 378.02:372.854

ИССЛЕДОВАНИЕ МЕЖПРЕДМЕТНЫХ СВЯЗЕЙ КАК СРЕДСТВА ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ВУЗЕ

***Аннотація.** В статті вивчаються засоби підвищення якості навчання професійної спрямованості у ВНЗ. Об'єктом дослідження є програми блоку дисциплін Професійного циклу в ВУЗе по напрямку підготовки «Менеджмент» профіль «Управління готельним і туристичним бізнесом» і дисципліни «Фізична культура». Установлено наявність їх міжпредметних зв'язків (по цілям, завданням, компетенціям випускника, формам занять). Вивчаються можливості використання міжпредметних зв'язків для професійно-прикладної фізичної підготовки студентів. Діючі форми реалізації МПС.*

***Ключевые слова:** освіта, професійна підготовка, зміст навчальних дисциплін, професійно-прикладна фізична підготовка, турпоходи (внеаудиторні заняття), секція «Туризм», міжпредметні зв'язки.*

***Анотація.** У статті вивчаються засоби підвищення якості навчання професійної спрямованості у ВНЗ. Об'єктом дослідження є програми блоку дисциплін Професійного циклу у ВНЗ за напрямом підготовки «Менеджмент» профіль «Управління готельним і туристичним бізнесом» і дисципліни «Фізична культура». Установлено наявність їх міжпредметних зв'язків (по цілям, завданням, компетенціям випускника, формам занять). Вивчаються можливості використання міжпредметних зв'язків для професійно-прикладної фізичної підготовки студентів. Реалізація МПС.*

***Ключевые слова:** освіта, професійна підготовка, зміст навчальних дисциплін, професійно-прикладна фізична підготовка, турпоходи(позаучбові заняття), секція «Туризм», міжпредметні зв'язки.*

***Summary.** The article studies the means of increasing quality of profession-oriented education in higher education institutions. The object of the research is programs of the profession-oriented disciplines in the higher educational institution specializing in "Management" with a major "Management of Hotel and Tourism Business" and a discipline "Physical training". Their interdisciplinary communications (in terms of purposes, tasks, competences of the graduate students, forms of occupations) were found out.*

The possibilities of using interdisciplinary communications for professional and applied physical training of students are studied.

***Key words:** education, vocational training, content of disciplines, professional and applied physical training, backpacking trips, section "Tourism" (out-of-class lessons), interdisciplinary communications.*